

הלכות שבת סימן רסא

באר הגולה 64

ערוכי תחומין (ח) וְעַל לָקֵחַן סִימָן תָּחוּל עַל הַתּוֹסֶפֶת שֶׁבֶת דְּתוֹסֶפֶת בְּעֶשֶׂה בִּזְמַן תּוֹסֶפֶת שֶׁבֶת אוֹ בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְהוּא הֵבִיא רֹאשׁ הַלְחָמִים לִעֲנֹן בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, וְלִעֲנֹן תּוֹסֶפֶת שֶׁבֶת מִצֵּד הַתּוֹסֶפֶת. וְהָיָה עִצָּם זֶמַן בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ דְּעוֹת בֵּין הַתּוֹסֶפֶת, וְעַל לָקֵחַן בְּסִיעֵף ב' וּבְמָה שֶׁמִּתְבָּרֵר שֶׁשֶׁם הַתּוֹסֶפֶת אֵיךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ לְמַעֲשֶׂה, לְהַרְוֵה לְהַדְלִיק קֶדֶם שְׁקִיעַת הַחֶמֶד, דָּאִי לֹא לְכַמֵּה פּוֹסְקִים הוּא סִפְקָא דְּאוֹרֵי־תָא. אֵיךְ דְּיַעֲבֹד אִם עֶבֶר וְהַדְלִיק אוֹ שֶׁשֶׁשׁ שָׂאֵר מִלֵּאכָה אַחֵר הַשְּׁקִיעָה בְּזִמְנָא דְּאִיקָא דְּעוֹת בֵּין הַתּוֹסֶפֶת, יֵשׁ לְהַקֵּל בְּדִיעֲבָר הַלְוֵת מִפְּנֵי¹⁴ וְדוֹמִינָא שֶׁמִּתְבָּרֵר מִגְּזֵי־אֲבָרְתָּהּ בְּסִימָן שֶׁכָּן עִינֵי קָטָן יֵאָמְרוּ הַטְּבִיל פְּלִים הַיָּשִׁים, דָּאִם עֶבֶר וְהַטְּבִיל דְּמִתָּר לְהַשְׁמִשׁ בְּחוֹכֶה¹⁵, הוּאִיל וְיֵשׁ מִתִּירֵין לְכַתְּחֵלָה: * **וּמַעֲרֹבִין וְכוּ'**. וְהוּא הַדְרִין דְּיִכּוֹל לְהַנִּית אִי עֲרוֹבֵי תַּשְׁלִין נֶאֱמַר בְּשֵׁם הַמַּדְרִיכִין: * **עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת**. הֵיכָּן אֶפְסֵלו לְדָבָר הַרְשׁוּת, בֵּן שֶׁשֶׁשׁ שָׂאֵר מִלֵּאכָה, וְהַשְּׁמִשׁ, דְּכָל עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת הוּא בְּכָלל מִצְוָה, וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב בְּסִימָן שְׁשׁ עִינֵי יג וְהַמִּצְוָה לְהוֹר אַחֵר עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת, וְלֹא גִזְרוּ בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת. וְתוֹסֶפֶת מִשְׁנֵה כְּתָב, דְּמִפְּל מִקּוֹם לֹא מִקְרִי בְּשִׁבְלֵי זֶה עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת מִצְוָה, אֵלֹא שֶׁהִתִּיר מִשְׁנֵה שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עֲלֶיהָ [תַּרְשׁ]. וּמוֹכַח מִדְּבָרֵי הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִימָן רֵס עִינֵי קָטָן ג' שֶׁמִּתְבָּרֵר לְמַצָּא טַעֲמִים עַל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְהוֹר עַל עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת קֶדֶם בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, דְּתַסְבִּיק לֵה דְּבִין־הַשְּׁמִשׁוֹת יִכּוֹל לְכַרֵּךְ גִּסְפָּן מִשְׁנֵה הַתּוֹסֶפֶת תַּחְרוֹת, וְלֹא הֵי כִּשְׂאֵר דְּבָרִים דְּקָמָא לֵן סִפְק בְּכִתּוּב הַתּוֹסֶפֶת: וְהַשְּׁמִשׁוֹת צָרִיךְ לִוְדֵר, דְּלִעֲנֵן עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת דְּקִיל, עֲשׂו הַדְּבָר כִּאלֹו הוּא יוֹם נִדְּאִי. וְאִם סִפְק לֹו עַל הַזֶּמֶן גּוֹפָא אִם הוּא בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת אוֹ שֶׁהוּא כְּבָר לִילָה, וְהֵי שֶׁלֹא לְכַרֵּךְ. וְלִעֲנֵן עִצָּם הַעֲרוֹב נִשְׁלָא לְכַאוֹרָה לְהִבִּיא רֹאשׁ גִּסְפָּן לְהַחֲמִיד, וְלֹא אִמְרִין בְּזֵה סִפְקָא דְּרִפְּנָן לְקָלָא, מִמָּה שֶׁכְּתָב הַפְּ"ח, וְהִבִּיא הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִיעֵף קָטָן א, דְּסִפְק בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת נִתְּנָה אוֹ שֶׁהוּא יוֹם אוֹ שֶׁהוּא בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת הוּא נִדְּוֹן בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְכְּתוּב הַתּוֹסֶפֶת הַשְּׁמִשׁוֹת, וְנִדְּוֹן כִּאלֹו הֵיכָּן וְדָאִי בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְהִי נִמִּי בְּעֵינֵינָהּ לְהַפֵּךְ, וְיֵשׁ לִעֲנֵן. וְעַל לָקֵחַן בְּמָה שֶׁמִּתְבָּרֵר בְּכָללֵי שְׁעִירֵי הַזֶּמֶיִם, אֵיךְ יֵשׁ לָהּ לְמַעֲשֶׂה: * **לְהַדְלִיק גַּר**. עַל לָקֵחַן בְּסִימָן רַע בְּמִגְזֵי אֲבָרְתָּהּ עִינֵי קָטָן¹⁶. וְתִרְאֶה לִי דְּבִין־הַשְּׁמִשׁוֹת אֵין לְהַחֲמִיד אִם הוּא מִצְטַר מִזֵּה, וְהוּא בְּכָלל מַה שֶּׁכְּתָב 'אוֹ שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עֲלֶיהָ': * **שְׁעָה אוֹ שְׁתֵּים קָדֶם חֲשֵׁכָה**. לְכַאוֹרָה בְּשֵׁי שְׁעוֹת קֶדֶם חֲשֵׁכָה, הֵלֵא הוּא קֶדֶם פֶּלַג הַתּוֹסֶפֶת, וְאֵין בְּקִבְלָתָהּ כְּלוּם, וְכִמוּ שֶׁכְּתָב הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִיעֵף קָטָן י, וְאֶפְסֵלו בְּעֵצְמוֹ הֵיכָּן יִכּוֹל לְהַדְלִיק? וְאֵילִי הַתּוֹסֶפֶת סוֹכֵר בְּסִבְרָת הַפְּ"ח שֶׁבִּיא לְקָטָן¹⁷: * **יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁצָרִיךְ וְכוּ'**. נִקְטוּ בְּלִשׁוֹן 'יֵשׁ אוֹמְרִים', מִשּׁוּם דְּהַרְמָבִּים חוֹלֵק עַל זֶה, כִּמוּ שֶׁכְּתָב בְּכִיתִיּוֹסֶף, וְעַל בְּכַאוֹר הַגְּרָא שְׁפּוֹסֶק בְּהַרְמָבִּים וְצָרִיךְ עֵינֵן קֶצֶת שֶׁם בְּדָבָרֵי שֶׁכְּתָב דְּמִסְקֵנָה תּוֹסֶפֶת הוּא גִּסְפָּן כְּהַרְמָבִּים, וְאֵין מִבְּאֵר כְּלָךְ שֶׁם בְּרֹאשׁ־הַשְּׁנָה ט, וְכִמוּצֵר קָטָן ד' ע"א בְּתוֹסֶפֶת דִּי"ה מִהַלְוֵן מִכֵּחַ בְּהִדְאָא דְּסוֹכְרִים תּוֹסֶפֶת־שֶׁבֶת הוּא מִדְּאוֹרֵי־תָא: וְאֵילִי דְּהֵיכָּה לֹו גִּרְסָא אַחֲרָת בְּתוֹסֶפֶת רֹאשׁ־הַשְּׁנָה, וְגַם רֹאשׁוֹ שֶׁהִבִּיא מִמָּה שֶׁאִמְרוּ בְּשֶׁבֶת דָּף יח: בֵּית־הַלֵּל מִתִּיר עַם הַשְּׁמִשׁ, אֵינָה כִּי אִם לִפִּי שִׁיטָּה שְׁפּוֹסֶק כְּשִׁיטָּה הַגְּאוֹנִים, וְחִתְּךָ מִשְׁנֵה הַחֶמֶד מִעֵינֵי הוּא בְּכָלל בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, מַה שֶּׁאֵין בֵּן לְהַשְׁלִיחַ עֲרוֹךְ אֵינָה רֹאשׁ הַלֵּל, וּבְכַלֵּיהָ נִבְּה כְּתָב דְּלִעֲנֵן דִּינָא נִקְטָן כְּהַיְשָׁאוֹרִים הֵיכָּן, מִשּׁוּם דְּכָל הַרְשָׁאוֹת סוֹכְרִין בֵּן נִמְסָתִינָא דְּרֹאשׁ־הַשְּׁנָה ט'

באר היטב

(ג) **שֶׁבֶת**. וְכָן כָּל דְּבָר שֶׁהוּא הִפְסֵד מְרַבֵּה אֵיךְ שֶׁאֵין צָרִיךְ שֶׁבֶת. וְלִצְרֵךְ מִצְוָה נִמִּי מִתָּר לִוְדֵר לְאֵינוֹ־יְהוּדִי לְעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, וְכָן מִתָּר לִוְדֵר לֹא־יֵשׁ בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת

באר הגולה

בְּמָה שֶׁמִּתְבָּרֵר בְּשֵׁם הַפְּרִי־מִגְדִּים, וְחוֹלֵק עַל הַתּוֹסֶפֶת־שֶׁבֶת דְּתוֹסֶפֶת בְּעֶשֶׂה בִּזְמַן תּוֹסֶפֶת שֶׁבֶת אוֹ בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְהוּא הֵבִיא רֹאשׁ הַלְחָמִים לִעֲנֹן בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, וְלִעֲנֹן תּוֹסֶפֶת שֶׁבֶת מִצֵּד הַתּוֹסֶפֶת. וְהָיָה עִצָּם זֶמַן בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ דְּעוֹת בֵּין הַתּוֹסֶפֶת, וְעַל לָקֵחַן בְּסִיעֵף ב' וּבְמָה שֶׁמִּתְבָּרֵר שֶׁשֶׁם הַתּוֹסֶפֶת אֵיךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ לְמַעֲשֶׂה, לְהַרְוֵה לְהַדְלִיק קֶדֶם שְׁקִיעַת הַחֶמֶד, דָּאִי לֹא לְכַמֵּה פּוֹסְקִים הוּא סִפְקָא דְּאוֹרֵי־תָא. אֵיךְ דְּיַעֲבֹד אִם עֶבֶר וְהַדְלִיק אוֹ שֶׁשֶׁשׁ שָׂאֵר מִלֵּאכָה אַחֵר הַשְּׁקִיעָה בְּזִמְנָא דְּאִיקָא דְּעוֹת בֵּין הַתּוֹסֶפֶת, יֵשׁ לְהַקֵּל בְּדִיעֲבָר הַלְוֵת מִפְּנֵי¹⁴ וְדוֹמִינָא שֶׁמִּתְבָּרֵר מִגְּזֵי־אֲבָרְתָּהּ בְּסִימָן שֶׁכָּן עִינֵי קָטָן יֵאָמְרוּ הַטְּבִיל פְּלִים הַיָּשִׁים, דָּאִם עֶבֶר וְהַטְּבִיל דְּמִתָּר לְהַשְׁמִשׁ בְּחוֹכֶה¹⁵, הוּאִיל וְיֵשׁ מִתִּירֵין לְכַתְּחֵלָה: * **וּמַעֲרֹבִין וְכוּ'**. וְהוּא הַדְרִין דְּיִכּוֹל לְהַנִּית אִי עֲרוֹבֵי תַּשְׁלִין נֶאֱמַר בְּשֵׁם הַמַּדְרִיכִין: * **עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת**. הֵיכָּן אֶפְסֵלו לְדָבָר הַרְשׁוּת, בֵּן שֶׁשֶׁשׁ שָׂאֵר מִלֵּאכָה, וְהַשְּׁמִשׁ, דְּכָל עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת הוּא בְּכָלל מִצְוָה, וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב בְּסִימָן שְׁשׁ עִינֵי יג וְהַמִּצְוָה לְהוֹר אַחֵר עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת, וְלֹא גִזְרוּ בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת. וְתוֹסֶפֶת מִשְׁנֵה כְּתָב, דְּמִפְּל מִקּוֹם לֹא מִקְרִי בְּשִׁבְלֵי זֶה עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת מִצְוָה, אֵלֹא שֶׁהִתִּיר מִשְׁנֵה שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עֲלֶיהָ [תַּרְשׁ]. וּמוֹכַח מִדְּבָרֵי הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִימָן רֵס עִינֵי קָטָן ג' שֶׁמִּתְבָּרֵר לְמַצָּא טַעֲמִים עַל מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְהוֹר עַל עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת קֶדֶם בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, דְּתַסְבִּיק לֵה דְּבִין־הַשְּׁמִשׁוֹת יִכּוֹל לְכַרֵּךְ גִּסְפָּן מִשְׁנֵה הַתּוֹסֶפֶת תַּחְרוֹת, וְלֹא הֵי כִּשְׂאֵר דְּבָרִים דְּקָמָא לֵן סִפְק בְּכִתּוּב הַתּוֹסֶפֶת: וְהַשְּׁמִשׁוֹת צָרִיךְ לִוְדֵר, דְּלִעֲנֵן עֲרוֹבֵי תַּחְרוֹת דְּקִיל, עֲשׂו הַדְּבָר כִּאלֹו הוּא יוֹם נִדְּאִי. וְאִם סִפְק לֹו עַל הַזֶּמֶן גּוֹפָא אִם הוּא בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת אוֹ שֶׁהוּא כְּבָר לִילָה, וְהֵי שֶׁלֹא לְכַרֵּךְ. וְלִעֲנֵן עִצָּם הַעֲרוֹב נִשְׁלָא לְכַאוֹרָה לְהִבִּיא רֹאשׁ גִּסְפָּן לְהַחֲמִיד, וְלֹא אִמְרִין בְּזֵה סִפְקָא דְּרִפְּנָן לְקָלָא, מִמָּה שֶׁכְּתָב הַפְּ"ח, וְהִבִּיא הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִיעֵף קָטָן א, דְּסִפְק בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת נִתְּנָה אוֹ שֶׁהוּא יוֹם אוֹ שֶׁהוּא בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת הוּא נִדְּוֹן בְּכִין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְכְּתוּב הַתּוֹסֶפֶת הַשְּׁמִשׁוֹת, וְנִדְּוֹן כִּאלֹו הֵיכָּן וְדָאִי בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, וְהִי נִמִּי בְּעֵינֵינָהּ לְהַפֵּךְ, וְיֵשׁ לִעֲנֵן. וְעַל לָקֵחַן בְּמָה שֶׁמִּתְבָּרֵר בְּכָללֵי שְׁעִירֵי הַזֶּמֶיִם, אֵיךְ יֵשׁ לָהּ לְמַעֲשֶׂה: * **לְהַדְלִיק גַּר**. עַל לָקֵחַן בְּסִימָן רַע בְּמִגְזֵי אֲבָרְתָּהּ עִינֵי קָטָן¹⁶. וְתִרְאֶה לִי דְּבִין־הַשְּׁמִשׁוֹת אֵין לְהַחֲמִיד אִם הוּא מִצְטַר מִזֵּה, וְהוּא בְּכָלל מַה שֶּׁכְּתָב 'אוֹ שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עֲלֶיהָ': * **שְׁעָה אוֹ שְׁתֵּים קָדֶם חֲשֵׁכָה**. לְכַאוֹרָה בְּשֵׁי שְׁעוֹת קֶדֶם חֲשֵׁכָה, הֵלֵא הוּא קֶדֶם פֶּלַג הַתּוֹסֶפֶת, וְאֵין בְּקִבְלָתָהּ כְּלוּם, וְכִמוּ שֶׁכְּתָב הַתּוֹסֶפֶת אֲבָרְתָּהּ בְּסִיעֵף קָטָן י, וְאֶפְסֵלו בְּעֵצְמוֹ הֵיכָּן יִכּוֹל לְהַדְלִיק? וְאֵילִי הַתּוֹסֶפֶת סוֹכֵר בְּסִבְרָת הַפְּ"ח שֶׁבִּיא לְקָטָן¹⁷: * **יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁצָרִיךְ וְכוּ'**. נִקְטוּ בְּלִשׁוֹן 'יֵשׁ אוֹמְרִים', מִשּׁוּם דְּהַרְמָבִּים חוֹלֵק עַל זֶה, כִּמוּ שֶׁכְּתָב בְּכִיתִיּוֹסֶף, וְעַל בְּכַאוֹר הַגְּרָא שְׁפּוֹסֶק בְּהַרְמָבִּים וְצָרִיךְ עֵינֵן קֶצֶת שֶׁם בְּדָבָרֵי שֶׁכְּתָב דְּמִסְקֵנָה תּוֹסֶפֶת הוּא גִּסְפָּן כְּהַרְמָבִּים, וְאֵין מִבְּאֵר כְּלָךְ שֶׁם בְּרֹאשׁ־הַשְּׁנָה ט, וְכִמוּצֵר קָטָן ד' ע"א בְּתוֹסֶפֶת דִּי"ה מִהַלְוֵן מִכֵּחַ בְּהִדְאָא דְּסוֹכְרִים תּוֹסֶפֶת־שֶׁבֶת הוּא מִדְּאוֹרֵי־תָא: וְאֵילִי דְּהֵיכָּה לֹו גִּרְסָא אַחֲרָת בְּתוֹסֶפֶת רֹאשׁ־הַשְּׁנָה, וְגַם רֹאשׁוֹ שֶׁהִבִּיא מִמָּה שֶׁאִמְרוּ בְּשֶׁבֶת דָּף יח: בֵּית־הַלֵּל מִתִּיר עַם הַשְּׁמִשׁ, אֵינָה כִּי אִם לִפִּי שִׁיטָּה שְׁפּוֹסֶק כְּשִׁיטָּה הַגְּאוֹנִים, וְחִתְּךָ מִשְׁנֵה הַחֶמֶד מִעֵינֵי הוּא בְּכָלל בֵּין־הַשְּׁמִשׁוֹת, מַה שֶּׁאֵין בֵּן לְהַשְׁלִיחַ עֲרוֹךְ אֵינָה רֹאשׁ הַלֵּל, וּבְכַלֵּיהָ נִבְּה כְּתָב דְּלִעֲנֵן דִּינָא נִקְטָן כְּהַיְשָׁאוֹרִים הֵיכָּן, מִשּׁוּם דְּכָל הַרְשָׁאוֹת סוֹכְרִין בֵּן נִמְסָתִינָא דְּרֹאשׁ־הַשְּׁנָה ט'

שער הציור

(י) רש"י ותוספות. ועין עוד טעם במגן אברהם: (יב) רש"י: (יג) מגן אברהם: (יד) מגן אברהם: (טו) אחרונים: (טז) מגן אברהם:

הלכות שבת סימן רסא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יט]

אָרץ־ישראל, ובמדינותינו שְׁנוּטָה יוֹתֵר לְצַפּוֹן מִתְּאֲרָךְ יוֹתֵר²¹ וכו', וְהִנֵּה לְמַעֲשֵׂה קְדוּאָה צָרִיךְ לְהִתֵּר קְדֻשַׁת הַגֶּגֶז²².

לְקַמֵּן בְּסִימָן רִצְג סְעִיף א¹⁸ וכו', לְהוֹסִיף וְלִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה¹⁹.

21) ואף שבודרך כלל גם בארץ ישראל לא רואים ג' כוכבים לאחר שיעור ג' רבעי המיל, כתב הגר"ז בסידורו (סדר הכנסת שבת, הובא בקצות השלחן עמ' סז ואילך), שאם הרקיע נקי מעננים והאוויר זך, נראים ג' כוכבים למטיבים לראות ובקיאם בגדל גוף הכוכבים.

18) שם (ס"ב) כתב השו"ע, שצריך להיזהר מלעשות מלאכה עד שיראו שלשה כוכבים קטנים רצופים, וביאר במשנ"ב שם (ס"ק ה'), שצריך שיהיו רצופים משום דין 'תוספת שבת', ולכן אם רואה שלשה כוכבים שאינם רצופים, יכול להמתין מעט בשביל 'תוספת שבת', ויהיה מותר במלאכה.

22) מבואר מדבריו שלא הכריע כדעת הגר"א, אלא רק כתב להחמיר כדעתו. וכן לענין זמן יציאת השבת, כתב בביה"ל להלן (ד"ה שהוא) שנכון לכתחילה לצאת דעת ר"ת. וכן לענין זמן אכילת סעודה שלישית, כתב לקמן (סי' רצט ס"ק א) שאם לא אכל או אפילו שהוא תאב לעוד אכילה ושתיה, יכול לאכול עד חצי שעה קודם צאת הכוכבים, והוא כדעת ר"ת.

19) ולענין קבלת אשה את היום טוב בהדלקת הנר, הסתפק הביה"ל לקמן (סי' תקכז ס"א ד"ה ספק) אם מקבלת בהדלקתה או לא, וכן נהגו בבית החזו"א (ארחות רבינו ח"ב עמ' ק) לקבל תוספת זו בהדלקת הנר.

[משנ"ב ס"ק כא]

הִנֵּנו, עַל־יְדֵי דְבוּר²⁰.

ובדעת השו"ע שכתב כאן להלכה כדעת ר"ת, כתב הגר"ז בסידורו (שם ושם עמ' סט) שהשו"ע חוזר בו, שהרי לקמן בהלכות ברית מילה (י"ד סי' רסו ס"ט) כתב כדעת הגאונים, וכפי פסק הש"ך שם (ס"ק יא).

20) ואמנם התוספת המחויבת על פי דין (כמבואר להלן ס"ק כב), כתב בספרו מחנה ישראל (פ"ה אות ה') שהיא חלה מאליה אף בלא קבלה, ורק התוספת שאינה מחויבת על פי דין תלויה בקבלתו. וכן כתב בחיי אדם (ח"א כלל ה ס"ב), שטעות גדולה טועים המון העם שחושבים שאין השבת חלה אלא על ידי אמירתם.

[ביה"ל ד"ה מתחלת השקיעה]

וראה מה שכתבנו לקמן (סי' רצט ס"ק א).

הוא כמו שכתב הגר"א בבאורי, ששערי הגמרא נאמר רק על אֶפֶס כָּבֵל או

באר הגולה

הלכות שבת סימן רסא

ה הפירוש

להוסיף מחל (ה) על הקדש. ה'זמן תוספת זה הוא (כ) *מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה *שהוא שלשה מילין ורביע, (כא) רצה לעשותו כל תוספת עושה,

באר היטב

שלא במקום מצוה, בין שעוד היום גדול: (ה) על הקדש. והר מצוה עשה דאורייתא:

באר הגולה

משנה ברורה

לקמן בסימן רצג סעיף א⁽¹⁸⁾, עין שם. ואין על הזמן הזה לא לאו ולא כרת, (י) כי אם מצות עשה מן התורה. וילפין [בגמרא ראש השנה ט'] מדכתיב ביום הכפורים "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם", ואמרין: יכול בתשעה מתענין, תלמוד לומר "בערב"; אי בערב, יכול משתחשך, תלמוד לומר "בתשעה"; הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום כדי להוסיף מחל על הקדש. וגם ביציאתו מוסיף, מדכתיב "מערב עד ערב", ומדכתיב "תשבתו שבתכם" ילפין, דכל מקום שגמר "שבת", כמו שבת יום טוב, גם צריך להוסיף ולשבת ממלאכה⁽¹⁹⁾. וזמן תוספת הוא על פחות קדם בין השמשות, דבין השמשות הוא ספק שם הוא לילה, וחיוב עליה אשם תלוי, ולא צריך קרא לאוסופי: (כ) מתחלת השקיעה. הוא דעת רבנו תם וסייעו, דסבירא להו דשמי שקיעות הן: מתחלה נכסית החמה מעיניו ושקעת, והוא הקרא תחלת השקיעה, ושוהה כדי שלשה מילין ורביע מיל וצדון יום הוא, ומאז והלאה מתחיל השקיעה שניה, שאז מתחיל להשקע האור לגמרי, והוא נקרא סוף השקיעה, ונמשך זמנה כדי שעור מהלך שלשת רבעי מיל, שהוא ארץ וחמש מאות אמה, והוא בין השמשות, ואחר כך יוצאין שלשה כוכבים בינונים שהם סימן ללילה. ונמצא שלדעתו, מתחלת השקיעה עד צאת הכוכבים (יט) היא ארבעת מילין. וצין מה שכתבנו בסמוך, דהרבה פוסקים חולקין על זה וסבירא להו דמיד שנתפסה החמה מעיניו הוא בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה: (כא) רצה לעשותו כו'. הינו, על ידי דבור⁽²⁰⁾

כשנשקע מעיניו, ומאז עד צאת הכוכבים ד' מילין, ומשתחשק החמה שבת, שם הוא סוף השקיעה, שהוא כשנשקע גם אור השמש מרב הנקיע לביד לצד המערב, ומאז מתחיל בין השמשות שהיא ג' רבעי מיל קדם צאת הכוכבים, ומתחלת השקיעה שהוא שקיעת גוף השמש עד סוף השקיעה הנ"ל הוא יום, והוא משך ג' מילין ורביע, ואז הוא זמן תוספת שבת, וכמו שכתב כאן בשלחן ערוך, ובין כלם מה ד' מילין, ועד ד' מילין מתחלת השקיעה לא הוי לילה ודאי; וזה שכתב רבנו תם וסייעו. וצין לקמן בסימן שלא סעיף ה כמגן אברהם, משמע שם שדעתו להלכה כשיטת זו. אבל הגר"א ז"ל חולק על שיטה זו, והאריך בכמה ראיות דשקיעת החמה שבת לענין בין השמשות הוא גם כן התחלת השקיעה כמו שקיעת החמה שבפסחים שם, ומיד אחר שקיעת גוף השמש מתחיל בין השמשות אלכא דרבי יהודה דפסק רבי יוחנן כותה לתקרא בשבת שם, ומשך זמן בין השמשות הוא ג' רבעי מיל; וקשה הנ"ל פה לחלק בין צאת הכוכבים דשבת לצאת הכוכבים דפסחים, דצאת הכוכבים דשבת הוא זמן של לילה שהוא ג' כוכבים בינונים, וצאת הכוכבים דפסחים הוא צאת כל הכוכבים בלילה, שהוא זמן מאחר הרבה, והיו ד' מילין אחר התחלת השקיעה, ואף על גב שנקרא לעינים שמשך בין השמשות שהוא עד צאת הכוכבים הוא הרבה יותר מג' רבעי מיל, הוא כמו שכתב הגר"א בכאורו, ששער הגמרא נאמר רק על אפק בכל או ארץ ישראל, ובמדינותיו שנוטה יותר לצפון מתארך יותר⁽²¹⁾, ולכן לענין סוף בין השמשות אין לנו משך זמן מסים מן הגמרא על אפק שלנו, ורק תלוי לפי היראות מתי הוא ג' כוכבים בינונים אבל לא גדולים, ולפי שאין אנו בקיאים איתו בינונים צריך להתמקד עד קטנים, כמו שכתוב בסימן רצג, וצין שם מה שכתבנו עוד בענין זה, ולשיטת הגר"א הנ"ל, מיד אחר שקיעת גוף השמש משל הארץ הוא בין השמשות גמור וכו'. וכאמת, שיטתו זאת לאו תדעיה היא, דכבר הספיק בן בחשובות מהר"ם אלשיך סימן צו, דמיד אחר שקיעת גוף השמש הוי בין השמשות גמור, והביא שם שכן כתבו בפרוש הגאונים הראשונים בחשובותיהם, והמה רבנו שרירא גאון ורב האי גאון ורבנו נסים גאון, גם הרב רבי אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל גם כתב שם שכן משמע מהר"ף והרמב"ם ורש"י, צין שם, והביאו הש"ך להלכה בירידה סימן רסו סעיף קטן יא לענין מילת בין השמשות, וצין עוד בפרוש מהר"ב"ח על פירוש ב מהלכות קדוש החולש להרמב"ם, בד"ה 'כל העולה', שכתב גם כן שמהר"ף והרמב"ם משמע דסבירא להו דמתחלת השקיעה (דהינו שנתפסה נחפסה מעיניו) הוי בין השמשות, וגם מהר"ל מפראג בחידושי על שבת פרש גם כן ממש כשיטת הגר"א הנ"ל, וגם הראב"ן סבירא לה פה, דהכף כשנשקע גוף השמש ונתפסה מעיניו מתחיל זמן בין השמשות, עין הגהות מרדכי בפירוש ב דשבת, וגם בספר סדר זמנים האריך ופסק הלכה למעשה כהגר"א ז"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה הוי בין השמשות, והנה למעשה גמרא צריך לנהר כדעת הגר"א⁽²²⁾ והרבה מן הראשונים והפוסקים הנ"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה, הנו משעה שנתפסה נחפסה מעיניו, הוא אסור גמור שלא לעשות מלאכה, וחס ושלום להקל בזה, דהוא ספק אסור סקילה לדעת כל הג' רבנותא הנ"ל [וכפרט בימינו שאין העולם בקיאים בזמן בין השמשות, ובאופן זה לכלי עלמא יש להתמיר לפרש ממלאכה מתחלת השקיעה, כדאיתא בגמרא ודאבא בשלחן ערוך סעיף ג;] ולא דוקא לענין שבת, דהוא דרין לכל דבר שיש בחירה שנקאמנה בין יום ובין לילה, אוליגו להחמיר דהכף בהתחלת השקיעה מתחיל בין השמשות, ונמשך הזמן דבין השמשות עד יציאת ג' כוכבים בינונים, כנ"ל. ודע, דבספר הראים לרבנו אליעזר מפין החמיר עוד יותר לענין התחלת בין השמשות, וסבירא לה דבין השמשות מתחיל ג' רבעי מיל קדם התחלת השקיעה, והואבא דבירו באגדה ובמרדכי פירוש ב דשבת, וצין בפ"ח שהאר"ך בזה ודעתו שיש לזהר להתחלה לנהר כשיטת הראים, צין שם, והביא שכן היה מנהג קהילות מאז, וצין כמגן אברהם שהביא גם כן את דברי הפ"ח ומשמע מזה שלחמרא חשש לדבריו הפ"ח ואף דמעקר הדין סבירא לה למגן אברהם כשיטת רבנו תם, וכמו שכתב לקמן סימן שלא סעיף ה כמה שכתב שם לענין מילה, צין שם]. אכן הגר"א דחה שיטת הראים הנ"ל, וצין בספר סדר זמנים מה שכתב בפרוש דברי הראים, ומכל מקום להתחלה בנדיא טוב לחש לדבריו הראים ולחקרים מעט יותר בהתקנת הגרור כדי לצאת גם שיטתו, וכמו שכתבתי במשנה ברורה סעיף קטן כג, וכמו שכתב הפ"ח שכן היה מנהג קהילות מאז: * שהוא שלשה מילין ורביע. צין בפריימריס דהר"י מליץ הם שעות שוות ולא נעמיא, אס"כ לפי זה אפלו בתקופת פמון גם כן

שער הציון

(י) ר"ז: (יט) ויש עוד זמן מועט לרבי יוסי, עד צאת הג' כוכבים, דהא לדידה אמה השלמת הג' רבעי מיל צדון בין השמשות הוא, כדאיתא בגמרא, אלא שמפני שהוא זמן משהו לא חש השלחן ערוך לקתבו:

הלכות שבת סימן רסא

רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובכלבד שיוסיף (כב) *איהו זמן שיהיה נדאי יום מחל על הקדש.
*ו'שעור זמן בין השמשות הוא (כג) שלשת רבעי מיל, שהם מהלך (ו) אלה וחמש מאות אמות (כד) *קדם

באר היטב

(1) אלה ות"ק. והוא כמו רביעית שעה קדם צ"ה. ורב פוסקים כתבו: ב' שעות קדם הלילה צריך להוסיף שהוא חלק י"ב, דוקא דרביעית ותוספת הוא לי

משנה ברורה

שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או על ידי אמירת 'ברוך',
וכדלקמן בסעיף ד. ואם מהני לזה קבלה בלב, עין לקמן בסמן תרח
סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם²⁸. ועין לקמן ב"ס"ג סעיף י בהג"ה,
דמנהגו שהאשה המדלקת נרות לשבת היא מקבלת שבת בהדלקה²⁹:
(כב) איהו זמן. ולא סגי בהוספה בלב שהיא, אלא שצריך קצת יותר.
ושעור התוספת עם בין השמשות ביחד (יש) עולה כמעט חצי שעה.
ועין בבאר הגולה: (כג) שלשת רבעי מיל. והוא (כ) לערך רבע
שעה. והנה השלחן צריך הזכיר בסעיף זה דעת רבנו תם וסיעתו, אבל
הרבה מהראשונים סבירא להו, וגם הגר"א הסכים לשיטתם, דבין
השמשות מתחיל תפך אחר תחלת השקיעה, הינו משעה שהחמה
נתפסה מעיניו, ונמשך זמן כדי שלשת רבעי מיל, ואחר כך בסמוך
לו יוצאין השלשה פוכבים בעינים, והוא לילה מן התורה לכל דבר.
ולפי זה יש לזהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה נתפסה
מעיניו, ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת³⁰, גם
כן יזהר מאד לגמור הדלקתם קדם שתשקע החמה³¹, דלאחר כך הוא
בכלל בין השמשות, ועין לעיל בסעיף קטן ו. ולכתחלה אין להמתין
עד הרגע האחרון, רק יקדים הדלקתם משעה שהשמש בראשי
האילנות, כדלקמן. ומי שמחמיר על עצמו ופורש עצמו ממלאכה חצי
שעה או על-כ"פנים שליש שעה קדם שקיעה, אשר לו, דהוא יוצא
בזה (כא) ידי שיטת כל הראשונים³². ולענין מוצאי שבת, עין בבאר
הגולה שבארנו בשם הפוסקים, דלכלי עלמא השעור דשלשת רבעי מיל
משמנה לפי הזמן והמקום, ולא נאמר זה במקרא אלא באפק בכל
בזמן ניסן ותשרי שהנמים והלילות שונים, ובמקומותינו שנוטה לצד
צפון העולם, מתאריך הרבה יותר, על-כן יש לזהר מאד שלא לעשות
מלאכה במוצאי שבת אף שנתאחר זמן רב אחר השקיעה, עד שיצא
שלשה פוכבים קטנים, וכדלקמן בסמן רצ סעיף ב, ועין שם במשנה
ברורה ובאר הגולה: (כד) קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה

באר הגולה

השעור הזה, אמנם בספר מנחת כהן דעתו להלכה, דאפילו לשיטת רבנו תם
הארכה מילין הם זמניות ובימי הקיץ מאריך יותר, ולא נאמר דברי המקרא רק
בזמן ניסן ותשרי שהנמים והלילות שונים, מה שאין כן בשאר ימים משמנה הענין
לפי הזמן ואף למשעה ספיק שם שאין לסמוך על סקרא זו רק להחמיר, וכן
במוצאי שבת, ולא להקל. [וכן משמע ממה שכתב המקנן אברהם בשם מהר"ל,
דלענין קבלת שבת פשיטא דאלין בכל יום אחר שעותיו נרצה לומר, שמתחלק
הזמן דמעמוד השחר עד צאת הכוכבים, שבתוכו נכלל הזמן ד' מילין גסמן
אחר שעותיו, וכן הוא גם דעת הגר"א בבאורו, דכל שעור המקרא, בין ד' או
מילין דמצינו עד צאת כל הכוכבים לשיטתו, ובין ד' רבעי מיל שהוא זמן בין
השמשות, הכל הוא בזמן ניסן ותשרי, מה שאין כן בזמן אחר משמנה לפי הזמן,
ובימי הקיץ הבין השמשות מאריך הרבה יותר. וכן כתב הגר"א עוד, דשעור
המקרא לא נאמר רק באפק בכל, אלא במדינותינו שוטים לצד צפון, הבין
המשמשות מאריך אמר יותר, וכן כתב ספר מנחת כהן: ומי הוא בזמנו שיוכל
לכונן הזמן בצמצום, על-כן במוצאי שבת יש לזהר מאד אפילו לדעת הגאונים
והגר"א שלא לעשות מלאכה עד שיצא הג' פוכבים בינונים, שהוא הסמן
המפקק להלילה הנאמר במקרא בקמה מקומות [בברכות ב' ע"א ופסחים ב' ע"א
ומגילה כ' ע"ב], וקדם לכן לא הוי לילה נדאי, וסימן זה שיהיה בכל מקום ובכל
זמן, אך מפני שאין אנו בקיאים בבינונים צריך קטנים וכדלקמה. ועין בסמן רצ
מה שכתבנו אודות 'הכסף העליון ושהו לפתוח', מה שיהיה גסמן לענין מוצאי
שבת. ולדעת רבנו תם צריך להמתין במוצאי שבת מלעשות מלאכה עד זמן ד'
מילין, שהוא על-כ"פנים שעה וחמש מעת תחלת השקיעה, שלדעתו או
זמן יציאת ג' פוכבים בינונים, וכן לכתחלה יצא דעת רבנו תם וכל הני רבנות
הפוסקים בשיטתו, שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שישלם השעור ד'
מילין. ועין מה שכתבנו לקמן בסמן רצ בבאר הגולה דבור המתחיל 'עד בסוף
הדבור מה שכתבנו שם. ולענין שעות זמניות בימים האחרים נראה, דאם רוצה
שיתקן העליון ושהו לפתוח, דהינו שישקע האדם מן כל פת הדקדק בעד
הפער, ויש גסמן ב' פוכבים, אין צריך להחמיר להמתין על שעות זמניות
בימים האחרים אפילו לדעת רבנו תם³³. ונראה אלו שני הסימנים גסמן נאמר במקרא
[שבת ל"ה] על זמן הלילה, ואיתא גסמן שם במקרא דאפי' הנה מסתפל על
סימנא דהכסף, עין שם במקרא, ומשמע דבסימן זה לבד הנה מסתפל, ונהי דאין
אנו בקיאים כל כך כמותם, על-כ"פנים בהצטרף גסמן סימן הכוכבים, בנדיא
שוב אין לנו להחמיר יותר, ומוטב לנו לומר שאין אנו בקיאים בחשבון האפסים

שמשמנה החמה בהלכותיה לפי המקום והזמן, ועל-כן אין אנו יודעים היטב חשבון ד' מילין שהוא רק סימן אחר, ויש לנו בזה למלות, משאמר שאנו טועין
בזה השני סימנים: * איהו זמן. עין במשנה ברורה שכתבנו דלא סגי וכו', כן כתב הרא"ש פרק המביא, והוא בבית יוסף. וכתבו הפוסקים דלא אהביר
שעורו מן המקרא, ונראה דעל-כ"פנים הוא פחות מדי' ג' רבעי מיל נדאי לא הכי יצא קצת תוספות בראש השנה ד' ט ע"א ד"ה וכו' עיקר³⁴, בזה שהקשו מהא
דאיתא בשבת 'ספק חשכה', עין שם, ולכן סתמתי במשנה ברורה בהתייחס: * וישעור זמן בין השמשות וכו'. הנה בשבת ל"ה אמרנו: הלכה כרבי יהודה לענין
שבת והלכה כרבי יוסי לענין תרומה, והוא הדין לענין מוצאי שבת, כמו שכתבו הפוסקים. ולא כדאמר יש לענין, כיון דטעמו דרבי יוחנן שפסק כן הוא משום ספקא,
כדמוכח שם במקרא, אפשי דלא מחמירין רק לענין דאוריתא דספקו לחמירא, אבל לענין כל השבחות, אפילו אם נסבר דגורו עליהן בין השמשות, הוא רק בבין
השמשות דרבי יוסי. אמנם מסתמית לשון השלחן צריך משמע דקאי גם על הא דסעיף א דמורי בשבחות שהם דרבנן, וכן מוכח מרמ"א בהג"ה בסעיף א, וקצין זה
משמע גם כן ל"ה עמוד ב בחוספות דבור המתחיל הקשה וכו', עין שם בסוף דבריהם, וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפרק ה מהלכות שבת הלכה ד: משמשקע החמה
הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום, ובפרק כד הלכה י בענין השבחות פתח סתם 'בין השמשות', הרי מפני שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דרבי
יהודה אסור השבחות האמורים בבין השמשות. ואמנם בדבר דאלין בה לקלא בבין השמשות וחלין שהוא לילה, כגון לענין מעצות יחיד ועין ברא"ש פרק בזה
מדליקין סימן כד, ובסימן תסב סעיף א בבאר הגר"א שם, משמע מדבריו הרא"ש, וכן הוא גסמן בחודש תשרי³⁵ בשם רבנו יונה, דהוא אפילו בבין השמשות
דרבי יהודה, ולפי זה לענין ספירת העמר, לדעת המקלח בבין השמשות בסמן תפט יתה מטר אפילו בבין השמשות דרבי יהודה, וכן לענין שבות בין השמשות לענין
מצוה, דנקמן לן בסמן שם דלא גזרי עליה, ולדעת האחרונים שסוברין שם דהוא אפילו במוצאי שבת יתה גסמן מטר לפי זה גם בבין השמשות דרבי יהודה, אף
דלרבי יוסי הוא צריך נדאי יום ולא בין השמשות. אף יש לענין, לפי מה שכתב הגר"א בבאורו וכן בספר קרבן נתנאל, והתפלאו שניהם על הרא"ש בזה ששקל לענין
תענית, משום דהא קומא לן דלחמרא הלכה כרבי יוסי³⁶, ואם כן לדידה לא הוי אפילו ספק לילה קדם לכן, ויתרי קלא לא מקלין לומר דספקא מטר והלכה כרבי יהודה,
דגם זה הוא ספק, אם כן אפשר בענינו גסמן, לענין שבות במוצאי שבת או לענין ספירת גסמן לא מקלין משום ספקא דרבנן, כיון דלרבי יוסי אפילו ספקא לא
הוי: * קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה לכל דבר, משאירא הג' פוכבים בינונים, ומפני שאין אנו בקיאים בין גדולים לבינונים, על-כן צריך לפרש מקלאה אפילו
לדעת רבנו תם ג' רבעי מיל קדם שיצא שום פוכבים, וכן כתב המנחת כהן, ופשוט. ונע, לפי מה שידוע שנשקפה השעור ד' מילין לפי האפק והזמן, וכמו
שכתבנו לעיל, ובמדינותינו רגילות להראות הפוכבים קדם השלמת השעור ד' מילין, לא יוכל לעשות מלאכה בערב שבת עד תשלמת הזמן המקראי בשלחן צריך
אפילו לדעת רבנו תם, כי כבר חשך היום באותו הזמן והוא לילה או על-כ"פנים ספק לילה, אלא יפרש על-כ"פנים חצי שעה נדכחול בו זמן בין השמשות

שער הציור

תרומה: 1 דקות.

(יט) חיי-אדם: (כ) מנן אברהם. ולדעת החי' עקב בסמן תנט ולדעת הגר"א שם הוא מעט יותר: (כא) הינו אפילו לשיטת רבנו אליעזר ממין, ואפילו אם נסבר
דמיל הוא כ"ד מינוט, יוצא כזה מדינא גם התוספת שבת להרבה אחרונים³⁷:

הלכות שבת סימן רסא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כא]

ואם מהני לזה קבלה בלב, עין לקמן בסימן תרח סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם⁽²³⁾ וכו', דמנהגו שהאשה הפדלקת נרות לשבת היא מקבלת שבת בהדלקה זו⁽²⁴⁾.

(23) שם כתב הרמ"א, שקבלת תענית בלב אינה קבלה, וכתב המשנ"ב לקמן (סי' תקנ"ג ס"ק ב), שלדעת הב"ח והגר"א קבלה בלב נחשבת קבלה. הוסיף שם, שאם לא קיבל את התענית בלב, אלא שהחליט שלא יאכל עוד היום, אין זה חשוב כקבלת תענית כלל, ועדיין מותר הוא באכילה. וכן מבואר בשש"כ (פמ"ו הע' י), במשמעות דברי המשנ"ב כאן, שמי שהחליט שלא לעשות עוד מלאכה היום, אין זה נחשב כקבלת 'תוספת שבת', ומותר בכל.

(24) אבל איש שהדליק נרות שבת, כתב לקמן (סי' רס"ג ס"ק מב) שאינו מקבל בכך את קדושת שבת. אמנם, בספרו מחנה ישראל (פ"ה אות ה) כתב, שאם האיש מדליק את נרות השבת, קיבל בכך את קדושת השבת.

ולענין איש שהדליק נרות, האם הוא נאסר בעשית מלאכה אחרי ההדלקה משום מראית העין [ארבעים דקות למנהג ירושלים, או עשרים דקות ברוב מקומות האחרים, או עשר דקות קודם השקיעה], כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צו) שאין איסור בדבר, כיון שאיסור זה אינו נהג אלא באופנים שברוב הפעמים אסורים מן הדין, שבהם חששו חז"ל שמה לא יבדילו אנשים בין האסור למותר, אבל כאן שברוב הפעמים מותר מן הדין לאנשים לעשות מלאכה בזמן זה, כיון שעדיין אינם מקבלים שבת, לפיכך אין מקום לאסור משום מראית העין.

[משנ"ב ס"ק כג]

ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת⁽²⁵⁾, גם כן יתיר מאד לגמור הדלקתם קודם שתשקע החמה⁽²⁶⁾ וכו', אש"י לו, דהוא יוצא בזה ידי שיטת כל הראשונים⁽²⁷⁾.

(25) ובגדול הזהירות הנצרכת בזה, כתב החזו"א (תשובות וכתבים סי' מה) שצריך האדם להתרגל להחמיר גם במקום מצוה, כי מצוה מאד שבשכיל מצוה מכניס אדם את עצמו לספק עבירה, שחושב שיכול לגמור את המצוה קודם השבת, והאמת היא שראוי לפרוש אף במקום מצוה, כיון שטוב שיהיה מכשול בביטול המצוה משיחיה מכשול בחילול השבת.

(26) ולא כתב שיקדים קודם השקיעה, כמו שכתב לשיטת ר"ת בתחילת דבריו, וכן בביה"ל להלן (סוף ד"ה קדם הלילה) כתב שלדעת הגאונים צריך לפרוש ממלאכה מיד אחר השקיעה שאו מתחיל זמן בין השמשות, ומבואר שלשיטת הגאונים אין לתוספת זו שיעור זמן.

וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' קה), שאם התאחר בהדלקת הנר, ידליקו עד השקיעה. וכן ביאר הגר"ח קניבסקי (במכתב בספר שבת לישראל שאלה כח עמ' תעג), שלדעת הגאונים אין לתוספת זו שיעור, וכל מה שכתב המשנ"ב להקדים קודם השקיעה, הוא רק לדעת ר"ת ונלענין הדין לכתחילה, ראה בשע"צ להלן (ס"ק כא)).

(27) והחזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' רכז וברניים הנהגות פ"ט אות ז) הורה לבני ביתו להדליק את הנרות חצי שעה קודם השקיעה, וכן נהג הגר"י קניבסקי (שם ח"א עמ' קה).

ומה שנהגו הנשים להדליק נרות עשרים דקות קודם השקיעה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ו, וראה שם ח"א סי' צו) שאין

זה מחמת שיטת היראים, אלא ל'תוספת שבת' עושות כן. ואף האנשים שאינם מדליקים נרות, ואינם מחמירים לפרוש ממלאכה בזמן הדלקת הנרות, מכל מקום דאי שהחמיר תבוא עליו ברכה. וכן לענין מנהג ירושלים להדליק את הנרות ארבעים דקות קודם השקיעה, דעת הגר"ש איערברך (משנ"ב יצחק יקרא) שאין זה מחמת שיטת היראים, שאם כן אף על האנשים שאינם מדליקים היה להחמיר כן, אלא נהגו כן כדי שתהיה אפשרות להתפלל מנחה בציבור ולומר קבלת שבת קודם השקיעה.

[שעה"צ ס"ק כא]

ואפילו אם נסביר דמיל הוא כ"ד מינוט, וי"א כזה מדינא גם התוספת שבת להרבה אחרונים⁽²⁸⁾.

(28) מדבריו עולה, שאם מוסיף שתי דקות קודם בין השמשות, דהיינו שמקבל שבת עשרים דקות קודם השקיעה [כיון שבין השמשות שהוא שלשת רבעי המיל, עולה לשיטה זו שמונה עשרה דקות, ושליש השעה שמוסיף קודם השקיעה הוא עשרים דקות, הרי הוסיף שתי דקות], מקיים מצות 'תוספת שבת' להרבה אחרונים. אם כן, אף מי שאינו מחמיר את שיטת היראים, צריך לנהוג 'תוספת שבת' שתי דקות קודם השקיעה, כדי שיצא בזה ידי מצות תוספת לדעת האחרונים.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צו), שזמן התוספת הוא שתי דקות קודם השקיעה, וכן דעת הגר"ש איערברך והגר"ש אלישיב (שבות יצחק תוספת שבת עמ' רטו ואילך). והוסיפו, שכיון שצריך לחשוש ג' דקות קודם השקיעה, כגון לענין ברית וכדו' [ובאוצר הברית (ח"א פ"ג סי' ד הע' יד) הביא דעת הגר"ש אלישיב שאם נולד בדיקא אחת קודם השקיעה יש למולו בשמיני. וראה בשו"ת שבט הלי (ח"ד סי' קלד אות ג) שכתב שקשה לסמוך על השעונים, ויש לברר היטב את השעה המדויקת]. א"כ זמן התוספת הוא חמש דקות קודם השקיעה [ניש מקומות שצריך להוסיף יותר זמן על הכתוב בלוחות, כיון שאור השמש מתכסה על ידי ההרים באותם המקומות]. מאידך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פ"ב סי"א ושעה"צ שם סי"ק טו) שזמן 'תוספת שבת' הוא כעשר דקות קודם השקיעה [כמו שמשמע במשנ"ב (ס"ק כב)], ובשעת הדחק די בחמש דקות קודם השקיעה.

ולענין להתפלל מנחה בזמן 'תוספת שבת' אם לא קיבל עליו את קדושת שבת [שאם קיבל, שוב אין יכול להתפלל, כמבואר לקמן סי' רס"ג ס"ק מג], משמעות דברי הפוסקים שרשאי להתפלל עד שקיעת החמה, אף שתוך כדי תפילתו תחול עליו ממילא קדושת השבת, וכן התיר החזו"א (ארחות שבת ח"ג פכ"ז הע' סד).

וכתב בשו"ת שבט הלי (ח"י סי' ג), שיש מצות עשה לקבל שבת, ולכן מאד צריך עיון מנהגם של אלו המתפללים מנחה בזמן בין השמשות.

ואם קיבל עליו שבת בפה או באמירת 'מומור שיר ליום השבת' קודם הזמן המחויב בתוספת, כתב במשנ"ב לעיל (סי' קח ס"ק כה) ששוב אינו יכול להתפלל מנחה. ואם רצה להשאל על קבלתו, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם סי' זו) שיכול להשאל אצל חכם, ואחר כך יתפלל מנחה. אמנם מכיון ששאלה על קבלה זו היא מחלוקת הפוסקים, אין להתיר לו לעשות מלאכה אפילו ששאל על קבלתו.

[ביה"ל ד"ה שהוא ג' מילין ורבעין]

אין צריך להחמיר להקטין על שעות זמניות בימים האחרים אפילו לדעת רבנו תם⁽²⁹⁾.

המשך בעמוד הבא

הלכות שבת סימן רסא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כה]

וְנֶאֱסָר בְּעֶשֶׂיֶת מְלָאכָה⁽³²⁾ וכו', וּפְלִגְ-הַמִּנְחָה נִקְרָא שְׁעָה וְרִבְעֵי קָדָם הָעֶרֶב⁽³³⁾.

(32) ולענין אכילת סעודת ליל שבת בזמן זה, הביא לקמן (סי' רסז) ס"ק ה' דעות בזה אם יצא ידי חובתו או לא, וכתב שנכון לחוש לדברי הסוברים שצריך לאכול כוית בלילה.

(33) ביאר דבריו לעיל (סי' רלג ס"ק ג), שזמן מנחה קטנה הוא שתי שעות חצי קודם הלילה, ולכן פלג המנחה שהוא חצי מזמן זה, עולה לשעה ורבע.

[משנ"ב ס"ק כח]

וְכָל-שֶׁשֶׁן בְּרִחִיצָה בְּחִמִּין⁽³⁴⁾, וְכִי הָאֵי גִּוְנָא כָּל הַשְּׁבוּתִין⁽³⁵⁾ וכו', קָבְלוּ כָּבֵד שֶׁשֶׁת בְּבִין-הַשְּׁמֻשׁוֹת⁽³⁶⁾, וְהַמְעוּט נִמְשָׁכִין אַחֲרֵיהֶן בְּעַל-פֶּרֶץ⁽³⁷⁾ וכו', אָבֵל אִם יָחִיד קָבֵל עָלָיו שֶׁשֶׁת מִבְּעוֹד יוֹם לֹא תָמִיד מִבִּין-הַשְּׁמֻשׁוֹת⁽³⁸⁾.

(34) שמשום רחיצה בחמין גזרו על הנכנס להזיע, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' שכו ס"א) שאסור לרחוץ בחמין בשבת ואפילו הוחמו מערב שבת, ובטעם הדבר כתב במשנ"ב שם (ס"ק א) שהוא גזירה שמא יבוא לחמם מים בשבת. ומחמת גזירה זו גזרו [כמובא בשו"ע (שם סי"ב)] שלא להיכנס למרחץ להזיע, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק לה) שהוא מפני עוברי עבירה שהיו נכנסים להתרחץ ואומרים מויעים אנחנו.

(35) וכן לענין טעימה, כתב לקמן (סי' רעא ס"ק יא) שאסור. אבל לענין שבות של אמירה לעבור לצורך מצוה, כתב לעיל (ס"ק יז)

שלא גזרו עליו אפילו אם קיבל עליו שבת, וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק יג).

(36) כמו שכתב לקמן (סי' רסז ס"ק ב), שכיון שנהגו העולם לקבל עליהם שבת באמירת 'ברכו', לכן מקדימים להתפלל תפילת ערבית כדי להקדים את קבלת השבת.

(37) אבל בשני בתי כנסיות, כתב לקמן (סי' רסג ס"ק נא) שאין אחד נגד אחר חבירו. אבל באופן שרוב מושבות ישראל קיבלו עליהם את השבת, כתב לעיל (ס"ק יז) שדינו חמור יותר מקבלת הציבור, ואסור אפילו על ידי נכרי, אם לא לצורך מצוה.

(38) ובטעם הדבר, כתב השערי תשובה (ס"ק א) בשם הדגול מרבבה, שכשהיחיד מקבל עליו, אינו מקבל אלא 'תוספת שבת', ואינו אלא מצות עשה, ולכן יש להקל בשבות שהוא מדרבנן, מה שאין כן לאחר אמירת 'ברכו', בפשטות מקבל על עצמו את קדושת שבת ממש, ולכן דינו כשבת עצמה.

[משנ"ב ס"ק לא]

דְּהוּא הָיִין בְּמִקְוֹמוֹת שְׁוֹתֶהֱיִין לִזְמַר לְכָה דוֹדִי וְקִסְמִין בּוֹאֵי כְּלָה, הָיִי קָבֵלֶת שֶׁשֶׁת מְקֻשָּׁר⁽³⁹⁾.

(39) וקבלת שבת שמקבל על ידי אמירת מזמור 'לכה דודי', ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב ס"ב) שהיא בסיום המזמור כשאומרים 'בואי כלה'. ובמקומות שמנחמים את האבלים הבאים לבית הכנסת לאחר אמירת 'לכה דודי' קודם 'מזמור שיר ליום השבת', דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק תוספת שבת פי"ז הע' מט) שהדבר מוכיח שאינם מקבלים את השבת אלא באמירת 'מזמור שיר'.

המשך מעמוד קודם

היה אסור לעשות בהם מלאכה משום 'תוספת שבת' ויום טוב, ואפילו היה דאי יום, כל שכן בבין השמשות. ותיצו התוס', שכיון שדי בתוספת משהו, לכן אילו היה ספיקם מותר, לא היה נאסר כל בין השמשות בעשיית מלאכה. ומכאן הוכיח הביה"ל, ששיעור התוספת הוא פחות משיעור בין השמשות.

[ביה"ל ד"ה ושעור זמן]

משום דקא קָמָא לָן דְּלִחְקָא הִלְכָה קְרִבִּי יוֹסִי⁽³¹⁾.

(31) ואמנם לענין להתפלל תפלת מנחה עד צאת הכוכבים, כתב בשע"צ לעיל (סי' רלג ס"ק כא) שבשעת הדחק חייב להתפלל, משום ססומים על דעת רבי יוסי. ובשע"צ לקמן (סי' תצח ס"ק לו) כתב לענין שחיטה ביום טוב קרוב לסוף היום, שכידוע הרי נוקטים כדעת רבי יוסי שעד צאת הכוכבים הוא יום גמור [אם לא שנראו שני כוכבים שאז הוא בין השמשות], אלא שמחמירים כדעת רבי יהודה שמיד בשקיעה הוא בין השמשות. וכן לענין להניח עירוב תחומין בבין השמשות, כתב בביה"ל לקמן (סי' שטו ס"ג ד"ה נאכל), שמעיקר הדין ודאי הלכה כר' יוסי אלא שמחמירים לענין שבת [וראה עוד מה שכתב שם ס"ב ד"ה ואם].

(29) וכן כתב הח"ח במכתב (הובא בספר אבני שהם, לאדו תרפה עמ' קכח). שידוע שזהו המנהג בכלל ישראל, שאפילו בימות הקיץ בזמן תמוז, אין ממתנים במוצאי שבת רק שיעור ד' מילין, ולא לפי שעות זמניות, ורק בבית הכנסת של מינסק וכן הגאון מבריסק, נהגו להמתין לפי שעות זמניות, אבל כלל ישראל אין מחמירים בזה.

ומנהג רוב בני ארץ ישראל [כפי שכתוב בלוחות], שאפילו בימות החמה אין ממתנים במוצאי שבת יותר מארבעים דקות אחר השקיעה. ובספר בירור הלכה (תניא סי' רצג עמ' צו) חושב ומצא, שלפי חשבון התרחקות החמה מהאופק, המנהג בכלל ישראל במדינות מושב הח"ח להמתין 72 דקות אחר השקיעה, שווה כמעט בתכלית הדקדוק לזמן של ארבעים דקות אחר השקיעה בארץ ישראל.

[ביה"ל ד"ה איזה זמן]

דאי לאו הכי יִשְׁאָר קִשְׁיַת תּוֹסְפוֹת בְּרִאשֵׁי-הַשָּׁנָה דִּף ט ע"א ד"ה וְנִבִּי עֲקִיבָא⁽³⁰⁾.

(30) ביאור דבריו, שהתוס' שם הקשו מדוע אמרו שיום הכפורים ספקו [היינו בין השמשות] אסור, וכן אמרו שספק חשיכה בשבת אין מדליקים את הנר, והרי אפילו אם היה ספיקם מותר, גם כן

